

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

FORENSIC ANALYSIS OF THE CIRCUMSTANCES OF THE COMMITMENT OF AN ILLEGAL ACT AS AN ELEMENT OF THE FORENSIC CHARACTERISTICS OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST MORALITY

Єфімов М.М., д.ю.н., професор,
доцент кафедри криміналістики і домедичної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Мінченко С.І., д.ю.н., професор,
заступник директора
Департамент юридичного забезпечення Міністерства економіки України

Стаття присвячена розгляду деяких аспектів розслідування кримінальних правопорушень проти моральності. Аналізується обстановка вчинення протиправного діяння як елемент його криміналістичної характеристики.

Зазначено, що обстановка вчинення кримінальних правопорушень має досить важливе значення для кримінальних проваджень будь-якої категорії, оскільки надає можливість уповноваженим особам створити загальну картину обставин, при яких було вчинено відповідне протиправне діяння. Що ж стосується кримінально-караних діянь проти моральності, то обстановка їх вчинення має не менш змістовну вагу, ніж в інших справах.

Визначено обстановку як сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів та умов матеріальної обстановки, соціально-економічних і соціально-психологічних чинників, просторово-часових характеристик місця та часу, а також особливостей впливу непрямих учасників події на процес підготовки, учинення та приховування.

Наголошено, що кримінальні правопорушення проти моральності переважно мають чітко виражене місце злочину. На основі узагальнення матеріалів кримінальних справ і проваджень запропоновано вузлові місця вчинення досліджуваних протиправних діянь. Зосереджено увагу на організації виїзду повій за кордон. За даними МВС України найбільше українських повій працюють у Польщі, Чехії та Туреччині. У борделях країн ЄС, за даними фахівців ООН, інтимні послуги клієнтам надають понад 300 тисяч українок.

Визначено, що місцями знущання над тваринами можуть бути: місця їх мешкання; відкрита місцевість; місця скупчення неповнолітніх; місця, що призначені для тварин.

Ключові слова: криміналістична характеристика, кримінальне правопорушення, обстановка, моральність, сутенерство, проституція, вандалізм, слідча (розшукова) дія.

The article is devoted to the consideration of some aspects of the investigation of criminal offenses against morality. The circumstances of the commission of an illegal act are analyzed as an element of its forensic characteristics.

It is noted that the circumstances of the commission of criminal offenses are of considerable importance for criminal proceedings of any category, since they enable authorized persons to create an overall picture of the circumstances under which the relevant illegal act was committed. As for criminally punishable acts against morality, the circumstances of their commission are no less meaningful than in other cases.

The circumstances are defined as a set of objective and subjective factors and conditions of the material situation, socio-economic and socio-psychological factors, spatial and temporal characteristics of place and time, as well as the peculiarities of the influence of indirect participants in the event on the process of preparation, commission and concealment.

It is emphasized that criminal offenses against morality mainly have a clearly defined place of crime. Based on the generalization of materials of criminal cases and proceedings, the key places of commission of the investigated illegal acts were proposed. Attention was focused on the organization of the departure of prostitutes abroad. According to the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the largest number of Ukrainian prostitutes works in Poland, the Czech Republic and Turkey. In brothels of EU countries, according to UN experts, more than 300 thousand Ukrainian women provide intimate services to clients.

It was determined that places of animal abuse can be: places of their residence; open areas; places of gathering of minors; places intended for animals.

Key words: forensic characteristics, criminal offense, situation, morality, pimping, prostitution, vandalism, investigative (search) action.

Постановка проблеми. Обстановка вчинення кримінальних правопорушень має досить важливе значення для кримінальних проваджень будь-якої категорії, оскільки надає можливість уповноваженим особам створити загальну картину обставин, при яких було вчинено відповідне протиправне діяння. Що ж стосується кримінально-караних діянь проти моральності, то обстановка їх вчинення має не менш змістовну вагу, ніж в інших справах. Тому дослідження зазначеної складової криміналістичної характеристики протиправних діянь визначеної категорії не викликає сумнівів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. За останні роки обстановку вчинення як елемент криміналістичної характеристики досліджували такі вчені-криміналісти як В. П. Бахін, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Дрозд, А. В. Іщенко, В. С. Кузьмічов, В. В. Лисенко, В. Г. Лукашевич, С. Д. Лук'янчиков, І. В. Пиріг, М. А. Погорецький, М. В. Салтєвський, Д. Б. Сергєєва, Р. Л. Степанюк,

О. Ю. Татаров, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько та ін. В той час, як наше дослідження характеризується комплексним підходом до формулювання вказаної наукової категорії з огляду на сучасну практику та теоретичні розробки.

Метою даної статті є криміналістичний аналіз обстановки вчинення протиправного діяння як елементу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти моральності.

Виклад основного матеріалу. Стосовно визначення поняття обстановки вчинення у науковців немає єдиної думки. Доречно вважати позицію О. О. Астахової, яка вказує на те, що для фахівця-криміналіста зазначена наукова категорія є важливим джерелом, яке важко відтворити з метою отримання об'єктивної первинної інформації про подію злочину й особу злочинця, яка його вчинила. Для кримінолога вона є вихідним матеріалом для розробки та запровадження профілактичних заходів і запо-

бігання злочинам. Для особи, яка застосовує закон, представляє інтерес: з позиції загальної теорії складу злочину; в індивідуалізації суспільно небезпечного діяння; в розмежуванні злочину від іншого аналогічного правопорушення; в розмежуванні суміжних злочинів; для з'ясування умов кримінальної відповідальності; з позиції необхідності характеризувати самі (конкретні) зовнішні ознаки суспільно небезпечного діяння; з позиції характеристики умов вчинення суспільно небезпечного діяння [1, с. 90].

На нашу думку, обстановку необхідно розглядати через сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів та умов матеріальної обстановки, соціально-економічних і соціально-психологічних чинників, просторово-часових характеристик місця та часу, а також особливостей впливу непрямих учасників події на процес підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення. Об'єктивні та суб'єктивні фактори й умови, а також соціально-економічні та соціально-психологічні чинники вважаємо за доцільне розглянути у підрозділах, присвячених питанням подолання протидії та профілактики протиправних діянь проти моральності, після розгляду інших елементів криміналістичної характеристики (слідової картини, особи злочинця, особи потерпілого). У даному підрозділі зосередимо нашу увагу на місці та часі вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень [4, с. 105].

Слід наголосити на тому, що кримінальні правопорушення проти моральності частіше за все мають чітко виражене місце вчинення злочину (91%). Для прикладу, К. В. Латиш зазначає, що вчинення вандалізму можливе в місцях, що є тимчасово недоступними до зовнішнього спостереження під час безпосереднього вчинення протиправних дій, але наслідки цих дій мають бути відкритими для споглядання широкого загалу (мова йде про відсутність або слабе освітлення місця вчинення вандалізму, відсутність людей через певні обставини, зокрема у нічний і ранній час), підтвердженням вказаного слугує принцип «економіки громадської уваги», як назвав його Брігенто. Автор наголошує, що логіка обрання місця вчинення злочину також опосередковується принципами «економіки громадської уваги», відповідно до яких безпосереднє вчинення акту вандалізму має відбуватися «поза очі» громадян, але наслідки цих протиправних дій є доступними для споглядання широкого загалу. Серед інших місць К. В. Латиш виокремлює не розвинені економічно, бідні райони із слабким «колективним ресурсом», де громадяни не здатні об'єднуватися для вирішення конфліктних ситуацій і запобігання вчиненню правопорушень («Теорія градієнту» була запропонована Кліффордом Шовом та Генрі Маккеєм, яка пізніше була допрацьована Робертом Семпсоном) [6, с. 10].

Так, 31.01.2018 у вечірній час гр. М. та гр. Ю., не маючи постійного місця роботи й інших джерел заробітку, вирішили здобути кошти для особистих потреб шляхом реалізації до пункту прийому вторинної сировини кольорових металів. Будучи поінформованими про місце розташування на території Святошинського району м. Києва пам'ятників, оздоблення яких виконано з кольорових металів, гр. М. та гр. Ю., взявши з собою викрутку та стамеску, 01.02.2018 приблизно о 02 годині 30 хвилин прибули до пам'ятника «Робітникам заводу станків-автоматів ім. М. Горького, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни». Ігноруючи моральні засади суспільства в частині поваги до пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни, гр. М. та гр. Ю., використовуючи заздалегідь принесені інструменти, відбили з додаткової стели з прізвищами загіблених виготовлені з металу літери в кількості 79 шт. Після цього поклали їх до рюкзака та кишень куртки з метою їх подальшої реалізації до пункту прийому вторинної сировини кольорових металів, однак у цей час були затримані працівниками поліції [10].

В свою чергу, В. О. Лазарєв визначив можливі місця втягнення неповнолітнього в заняття проституцією таким чином: 1) розважальні заклади – 29% (з них: нічні клуби – 22%, кафе – 2%, бари – 1%, ресторани – 4%); 2) місця проведення вільного часу – 42% (з них: бази відпочинку – 23%, готелі – 6%, «зйомні» квартири – 13%); 3) місця проживання «замовника» – 8% (з них: квартири – 3%, будинки – 4%, дачні кооперативи – 1%); 4) відкрита місцевість – 14% (з них: парки – 4%, сквери – 1%, лісосмуги – 9%); 5) підсобні приміщення – 7% (з них: фотостудії – 3%, масажні салони – 3%, інше – 1%) [7, с. 227].

Децю іншу класифікацію типових місць вчинення сутенерства запропонувала Є. Ю. Буждиганчук, виділивши наступні: спортивно-оздоровчі центри – 37% (з них: спа-комплекси – 18%, масажні кабінети – 12%, фітнес-клуби – 4%, салони краси – 2%, фотостудії – 1%); розважальні заклади – 11% (з них: нічні клуби – 9%, паби – 1%, ресторани – 1%); місця відпочинку – 28% (з них: готелі – 7%, апартаменти – 12%, бази відпочинку – 9%); місця проживання клієнта – 2%, (з них: квартири – 1%, будинки – 1%); транспортні засоби – 3%; місця перебування повії – 15% (з них: проживання – 2%, очікування замовлення – 10%, прийому замовлень – 3%); місця організації та координації злочинної діяльності ОГ – 4% (з них: «офіс директора» – 3%, місце проживання сутенера або лідера ОГ – 1%) [2, с. 242].

Наприклад, в період з травня по липень 2021 року, гр. Ш., маючи умисел на сутенерство, виступаючи посередником розпусти, займалася сутенерством, тобто з метою особистого збагачення організувала надання сексуальних послуг. З цією метою сутенерка винайняла приміщення, яке в подальшому спеціально обладнала як місце розпусти, створивши необхідний інтер'єр та забезпечила необхідними для такої діяльності предметами візитками, презервативами, постільною білизною, мобільними телефонами, номери яких були зазначені в оголошеннях в мережі «Інтернет» як контактні дані для надання сексуальних послуг. З метою залучення осіб жіночої статі у зайняття проституцією правопорушниця розмістила оголошення на сайтах оголошень у мережі Інтернет щодо роботи та у подальшому при особистій зустрічі, шляхом пропозицій швидкого та безпечного заробітку, забезпечення з її сторони місця, безпеки надання сексуальних послуг, втягнула та спонукала до зайняття проституцією неповнолітню гр. Д. Крім цього, гр. Ш. поклала на себе здійснення контролю та адміністративних функцій у борделі, які полягали у прийманні телефонних дзвінків від клієнтів, узгодження часу прибуття, суми оплати за послуги, слідувала за чистотою у приміщеннях та охайним зовнішнім виглядом жінок, що надавали сексуальні послуги [8]. Як бачимо, наявне створення обстановки вчинення сутенерства шляхом зняття відповідного приміщення та його обладнання усім необхідним для вчинення протиправних дій.

Одразу слід наголосити на організації виїзду повії за кордон. За даними МВС України, найбільше українських повії працюють у Польщі, Чехії та Туреччині. У борделях країн ЄС, за даними фахівців ООН, інтимні послуги клієнтам надають понад 300 тис. українок. Тому обов'язковими заходами є подальший аналіз можливих місць їх перебування та повернення до України [5, с. 16].

На основі узагальнення матеріалів кримінальних справ і проваджень запропоновано вузлові місця вчинення кримінальних правопорушень проти моральності:

- а) місце, де надавалися інтимні послуги;
- б) місце, де знаходився клієнт;
- в) місце перебування учасників кримінального правопорушення (сутенера, повії);
- г) місця вчинення наруги над могилою;
- д) місця жорстокого поводження над тваринами.

Розглядаючи час вчинення протиправних діянь проти моральності, наголошуємо, що це певний відрізок часу,

протягом якого скоюються вказані кримінальні правопорушення, а також настають суспільно небезпечні наслідки.

Зокрема, К. В. Латиш акцентує увагу на тому, що вандалізм має тенденцію до вчинення у вихідні дні зранку (04.00–11.00) та нічний час доби (23.00–02.00). Кількість випадків вандалізму, як зазначає автор, збільшується під час проведення публічних заходів, мітингів, демонстрацій, фестивалів, ярмарок [6, с. 10]. А вже Є. Ю. Буждиганчук залежно від часу надання інтимних послуг з'ясувала, що близько 37% послуг надається вночі – з 22 до 6 години, приблизно 52% – увечері (з 18 до 22 години), 11% – у ранковий і денний час (з 6 до 18 години) [3, с. 243].

На основі аналізу судово-слідчої практики нами було встановлено, що переважна більшість кримінальних правопорушень проти моральності вчинюється ввечері та вночі. Так, залежно від часу вчинення з'ясовано, що близько 35% скоюється вночі (з 22 до 6 години), приблизно 44% – увечері (з 18 до 22 години), 21% – у ранковий і денний час (з 6 до 18 години).

Для прикладу, 1-2 серпня 2022 року гр. Ж., з метою забезпечення зайняття проституцією іншими особами залучив до вчинення злочину гр. Ю., до відома якої довів необхідність виконання функцій адміністратора, а саме за його вказівками розміщувати у мережі «Інтернет» оголошення про надання послуг інтимного характеру, здійснювати оновлення реклами у мережі «Інтернет» про надання сексуальних послуг за відповідним номером телефону та приймати дзвінки від клієнтів, які мали бажання отримати послуги інтимного характеру за грошову винагороду, облікувати вказані дзвінки, повідомляти осіб, які безпосередньо надавали інтимні послуги, про час та місце зустрічі

з клієнтами, організувати транспортування таких осіб до місць надання інтимних послуг, контролювати режим роботи дівчат та їх поведінку з клієнтами, контролювати суми грошових коштів, отриманих внаслідок надання платних сексуальних послуг, розподіляти отримані грошові кошти між ними, в залежності від часу роботи. В подальшому, адміністраторка 02.08.2022 р. приблизно о 18:00 год. отримала телефонний дзвінок від клієнта, під час розмови з ним повідомила про можливість надання послуги інтимного характеру, година надання яких коштувала 2000 гривень, а також повідомила, що такі послуги можуть бути надані у відповідному приміщенні [9].

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що обстановку нами визначено як сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів та умов матеріальної обстановки, соціально-економічних і соціально-психологічних чинників, просторово-часових характеристик місця та часу, а також особливостей впливу непрямих учасників події на процес підготовки, учинення та приховування. Наголошено, що кримінальні правопорушення проти моральності переважно мають чітко виражене місце злочину (91%). На основі узагальнення матеріалів кримінальних справ і проваджень запропоновано вузлові місця вчинення досліджуваних протиправних діянь. Зосереджено увагу на організації виїзду повій за кордон. За даними МВС України найбільше українських повій працюють у Польщі, Чехії та Туреччині. У борделях країн ЄС, за даними фахівців ООН, інтимні послуги клієнтам надають понад 300 тисяч українок. Визначено, що місцями знущання над тваринами можуть бути: місця їх мешкання; відкрита місцевість; місця скупчення неповнолітніх; місця, що призначені для тварин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астахова О. О. Значення обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину. *Юридична наука*. № 7. 2015. С. 91–98.
2. Буждиганчук Є. Ю. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики сутенерства, вчиненого організованою групою. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* : Науковий журнал. 2020. № 1. С. 238–244.
3. Буждиганчук Є. Ю. Розслідування сутенерства, вчиненого організованою групою : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.09. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», Київ, 2020. 20 с.
4. Єфімов М. М. Методика розслідування кримінальних правопорушень проти моральності : наукові та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 392 с.
5. Єфімов М. М. Теоретичні та практичні засади методики розслідування кримінальних правопорушень проти моральності : автореф. дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.09. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021. 40 с.
6. Латиш К. В. Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні основи розслідування вандалізму : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.09. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.
7. Лазарев В. О. Деякі аспекти обстановки втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (Одеса, 29-30 грудня 2017 року). Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. С. 226–228.
8. Справа № 369/12181/21. Архів Києво-Святошинського районного суду Київської обл., 2023 р.
9. Справа № 461/6837/22. Архів Галицького районного суду м. Львова, 2022 р.
10. Справа № 759/2915/18 Святошинського районного суду м. Києва, 2018 р.